

I

Quan li deien que se li acabava de fer i vendre mistos, en Gori somreia maliciosament i passava de llarg, arronsant les espatlles, convençut de que la dita era sols un engany per a fer-lo alterar i riure una estona a costes seves.

Tan cert i segur n'estava que ni volia escoltar les raons dels que feien per manera de donar-li'n entenent. Infeliços! Ves que li explicaven, an ell, an en Gori mistaire, de tots aquells embolics, de totes aquelles faules de gremis i privilegis que li retreien! Mai de la seva vida, que no era curta, havia sentit parlar de re que s'hi assemblés. I això que bé n'hi eren passades, de coses i coses, per les orelles, en els cinquanta-vuit anys que duia a sobre, rondant seguidament de poble en poble! ¿Com volien, doncs, que se'n creiés un sol borrall, de tot allò? ¿Com volien que fos tan innocent d'encaparrar-se amb aquelles noves, si fins una criatura hauria vist que eren invencions de gent desenfeinada, amb ganes de riure a l'esquena d'algú, sigui com sigui?

—Massa bon temps! —botzinava l'home de baix en baix, bo i tirant-se esquena amunt, d'un cop de muscle, el paquet de la mercaderia que hi duia penjant, dintre un mocadoràs de quadros moradencs—. Si tinguessin for-

ces mals de cap, no s'amusarien a treure's del magí aquestes històries.

Que en totes elles no podia haver-hi de cert un sol mot, era prou declarat. Perquè, veiam: ¿quin dret hi tenia, el govern, a privar-li de que es guanyés la vida a la seva manera, mentres fos amb tota honradesa? No fent tort a ningú, com no feia, tothom és llibert d'afanyar el pa com vol o com pot. I vendria mistos fins que no li quedés habilior d'anar pel món amb el paquet a coll. I el govern, per govern que fos, no tindria més remei que respectar-li el seu dret! Si no de bon grat, per força! Que per sobre el despotisme del govern sempre hi ha lo que sigui de llei i de raó. On s'és vist! Només hauria mancat que a les seves velleses poguessin obligar-lo, sense més ni més, a mudar d'ofici. Ah, no: ni l'arcalde, ni el jutge, ni el tinent de civils, ni el mateix rei, amb tot i la seva majestat, tenien poder de semblant cosa!

I tranquil, convençut de que ningú li podia llevar la llibertat de buscar-se com volgués les queixalades, en Gori anava fent la ronda pels pobles, el paquet ben proveït de mistos de teia i d'esca, de capses fines i de monumentals vasons de cuina, que semblava com si haguessin de durar una eternitat i al capdavant tenien més cartró que cerilles.

Les d'aquesta classe i els mistos de tota mena se'ls fabricava ell mateix; les fines les comprava a grosses de capses, aprofitant el descompte que li feien. I com era sol a mantenir-se, no havent mai volgut casar-se, perquè

deia que les dones només serveixen d'entrebanc, vivia descansat, amb les curtes ganàncies que la seva petita indústria li donava.

Un italià, expatriat durant aquells enrenous que a mitjans de l'altre segle traspalsaren la seva terra, l'hi havia ensenyada.

Era un homenet que semblava d'argent viu, amb un gran bigotàs negre cargolat a la tremenda, i una forra de cabell, tot rinxolat, com el pèl d'un gos de Terranova. Se deia Giovanni, els seus déus eren en Garibaldi i en Mazzini, i havia tingut de fugir disfressat del seu país, després d'una d'aquelles innombrables conspiracions que prepararen la formació de l'actual regne italià. Sempre perseguit per les males arts de la policia, segons deia, estigué molt temps rodant d'una banda a l'altra pel migjorn de França, fins que l'atzar de les seves peregrinacions el dugué a Figueres. I, sigui que l'estada fos del seu grat, sigui que la manca de cabals el privés de seguir la seva vida aventurera, lo cert és que allí va quedar-se, dient esguerradures de l'*infame tedesco* i establint, a l'extrem de la vila, en el barri costerut de sota el castell, una rudimentària fàbrica de mistos, amb els pocs dineros que havia salvat del temperi.

En Gori, que llavors tenia vint anys, fou el primer jornalero que va treballar-hi. Més ben dit: l'únic jornalero, tota la *schiera degli operai*, com deia emfàticament el senyor Giovanni. De primer, perquè el modest capitalet de l'italià no hauria suportat gaires luxes de personal. I des-

prés, quan ja el negoci anà d'augment, perquè el veïnat mirava de mal ull totes aquelles misterioses manipulacions que llançaven tan forta bravada de sofre i a les fosques ràfecs de llum, com els que surten de nit pels cementiris. Allò tenia l'aire molt sospitós: per força havia de ser cosa de mal art. I ningú volia anar a treballar-hi, per més bon jornal que l'italià els oferís.

—*Cospetto d'un diavolo!* —rondinava l'home indignat—. *Non avrei detto mai che lo spagnuolo fosse d'una così brutta superstizione!*

—No s'hi amoïni, senyor *Joanni* —li feia en Gori—. Prengui-s'ho amb catxassa, cregui'm. Aviat ne tinrem més que no en vulgui, de gent a treballar.

I el seu pronòstic va complir-se punt per punt. No passaren gaires mesos, que n'haguessin volgut, de personal! Veient que no venia cap daltabaix, ni sortia cap mala cosa pels encontorns de la casa on l'italià tenia establert el seu laboratori, a poc a poc s'anaren esvaint els temerosos recels que havien fet mirar amb desconfiança aquella desconeguda indústria; els veïns se tranquil·litzaren, i ara un, ara l'altre, tots els treballadors que es quedaven en vaga feien cap a trobar el senyor Giovanni perquè els aplacés. Aviat el rònc casolot que anomenava pomposament la seva fàbrica fou esquitit per a hostatjar tota la gent que hi treballava. I l'home determinà engrandir el negoci, llogant la casa del costat i dividint la indústria en dues seccions: l'una, de fabricació pròpiament dita; l'altra, d'expedició.

En la primera, a càrrec d'en Gori, que havia pujat al grau de majordom, hi treballaven quatre homes i dues noies, ells preparant les pastes, partint els tascons de teia i fent les cerilles; elles tallant i donant els banys a les tires de cartró que s'havien de convertir en mistos d'esca. En l'altra secció, regida per l'italià, que hi tenia el despatx —un recambró al peu de l'escala, amb una taula coixa i un parell de cadires mig desembalcades—, hi havia cinc noies que feien les capses i empaquetaven les diferents menes de mercaderia.

Ademés d'aquest personal, que treballava a l'interior, el senyor Giovanni tenia una colla d'ambulants encarregats de fer la venda de poble en poble, mitjançant la comissió corresponent.

I el negoci anava a tota vela: l'italià es donava la gran vida.

Cada vespre, un cop tancada la fàbrica, després d'haver-se menjat amb una esgarrapada lo que li duien d'un establiment veí, l'home abral·lava la pipota, anant-se'n cap a jugar al dòmino al cafè del Salau. I allí es passava la vetlla remenant les fitxes, bo i discutint de política amb els caps més calents del barri, fins que en sortia envestint resolut els arbres de la Rambla, que en aquella hora de nit prenia sempre per *vili tedeschi*.

Perquè el senyor Giovanni, ademés de la seva passió per en Garibaldi i en Mazzini, *i due fulmini della libertà*, com ell deia, ne tenia una altra per la beguda, tant o més grossa que la primera. Això multiplicava fins a tal punt

el nombre de copes buidades entremig de les partides *alla liberazione della santa Italia*, que al sortir feia unes es- ses més cargolades que les d'un tractat de cal·ligrafia, veient-se amb cor de plantar cara a tots els *tedeschi* que se li presentessin.

El dissabte sobretot, vetlla en què en Gori, *il suo caro luogotenente*, se deixava caure al cafè acabat de sopar, els brindis sovintejaven com pluja menuda. Aquell dia el senyor Giovanni deixava les fitxes en pau. Assegut davant per davant del seu majordom en el lloc més arraconat de l'establiment, lluny dels demés parroquians, que arregla- ven el país a força de pulmons i de cops de puny a la taula, l'home desfogava tot l'odi que sentia la seva ànima pels *tedeschi* i la teocràcia, els dos botxins de la *irredenta* Itàlia.

En Gori no acabava pas de fer-se'n prou cabal, de lo que allò podia ser. Sobretot la teocràcia, mai havia pogut entendre si era una malura, o una mena de bèstia sal- vatge, o un escamot de gent facinerosa. De tot podia tenir, segons l'italià en parlava. I el xicot, no atrevint-se a demanar explicacions ben concretes per a no descobrir tan deplorable ignorància, se quedava sempre dubtós de la seva veritable naturalesa. Mes això no el privava d'en- golir lo que tingués en la copa, cada vegada que l'italià aixecava la seva per a l'extermini d'aquella cosa enigmà- tica, que era més sovint de lo que hauria convingut a la serenitat de les llurs testes.

Quan el senyor Giovanni s'havia ben esbravat, i els mossos començaven de posar les cadires capiculades so-

bre les taules, i en els caballets de rom que la d'ells cobrien no hi quedava una gota per a escurar, principal i majordom s'aixecaven entre verdes i madures i, agafats de bracet, per a apuntalar l'un amb l'altre llur marxa vacil·lant —si bé l'italià volia fer entendre que era com mostra simbòlica de la germanor que hauria hagut d'haver-hi entre les dues nacions llatines per a exterminar la teocràcia, *il mostro infame*—, sortien al carrer cantant a trencanou de coll l'himne d'en Garibaldi. I començava la llarga i fadigosa peregrinació per a arribar a casa, costa amunt d'aquella pujada del castell, que, amb tot i la seva amplària excepcional, en semblants ocasions els venia ben estreta. A cada punt s'havien d'aturar, tan aviat per a donar eixida a les fogoses peroracions del senyor Giovanni com per a servir l'equilibri que menaçava anar-se'n en renou, després d'un balandreig massa pronunciat de llur marxa sinuosa.

Tots dos vivien en el mateix carrer, sobtada costa amb honors de torrentera, tota descarnada per les aigües que amb les pluges d'hivern hi baixaven, i amb un rengle de casotes de mala mort a cada banda. Arribats que hi eren a trenc de clar, després d'un sens fi d'incidents amb les llambordes dels carrers, d'agressius altercats amb les cantonades, començava un nou conflicte. El senyor Giovanni dormia en la fàbrica; en Gori davant per davant, a casa sa mare. I era un mai acabar d'anades i vingudes d'una porta a l'altra, abans no es determinaven d'obrir cadascú la seva i anar-se'n a jeure.